

МОТИВАЦИЯ И СКЛОННОСТ КЪМ РИСК В СТОПАНСКОТО ПОВЕДЕНИЕ НА ПРЕДПРИЕМАЧИТЕ В АГРАРНАТА СФЕРА

Таня Танева

The study discusses results from an empirical psychological research on risk taking behaviour problems among private agricultural farmers from 13 regions of the country.

Object of analysis is the interdependence between the character of the work motivation and the ability for a risk behaviour.

The accent is sets on the expressing the leading type of motivation by applying at the same two approaches: an analysis of the free motive ranging and their interpretation in keeping with the theory of the inner motivation.

Leading for the entrepreneur's activity is the inner work motivation.

The ability for a motivated risk is significantly connected with the inner motivation and the ability for an unmotivated risk supposes an external motivation in a choice of the work field realization of the entrepreneur's activity.

В съвременното развитие на мотивационните изследвания редица изследователи (Диси, Е., Райън, Р., 1992; Величков, А., 1989) разработват концепцията за съществуването на две основни мотивационни тенденции: вътрешна и външна мотивация. Централно понятие в разглеждането на мотивацията е целта или намерението като причина, поради която се манифестира определено поведение. Следователно, човешката мотивация е функция от очакваните резултати и от психологичната ценност, която им се приписва. Особен интерес представлява прилагането на този обяснителен модел към мотивацията за упражняване на предприемаческа активност. От друга страна, склонността към риск се разглежда като надситуативна характеристика на личността, предполагаща мотивирано или немотивирано поемане, респективно, избягване на рисков избор (Arges, K., 1988; Mechanic, D., 1991; Saha, A. 1991).

През периода 1996—1999 г. бе проведено емпирично социалнопсихологично изследване по проблемите на рисковото поведение в аграрната сфера. *Целта* включва изследване на психологичните и социалнопсихологичните параметри на стопанския риск в дейността на селскостопанските производители и на

тази база формулиране на обобщена качествена оценка за величината на този риск.

От измеренията на предмета на изследване произтичат и следните основни задачи:

1. Да се изследва характерът на мотивацията за дейност, като от значение е установяването на преобладаващата мотивационна тенденция (въгрешна — външна мотивация).

2. Търсене на зависимост между вида мотивация и склонността към поемане на риск.

Обект на изследването са 118 частни земеделски производители от Добрички, Ловешки, Варненски, Бургаски, Хасковски, Старозагорски, Пловдивски, Пазарджишки, Софийски, Сливенски, Ямболски, Шуменски и Плевенски региони на страната. Извадката е формирана по метода на случайния подбор, на доброволността за участие, според достъпността и нерагламентираната им във времето заетост.

Според демографски характеристики участниците в проучването се разпределят, както следва: по пол, 85,7% са мъже и 14,3% са жени; по възраст, до 25 години са 11,3%, от 26 до 35 години — 11,3%, от 35 до 50 години — 62,3%, и над 50 години — 15,1%.

Метод

Инструментариумът на изследването обхваща:

1. *Въпросник за изследване характера на мотивацията за дейност*, съдържащ 12 твърдения, представящи различни предпочитания за една или за друга дейност. Изследваните лица определят степента на достоверност на всяко твърдение лично за тях и отразяват отговора си в 4-степенна скала.

Според посочените мотиви 7 характеризират въгрешна мотивация на поведението, като от тях 6 айтема се отнасят до съдържателни характеристики на дейността, а 1 айтем — до емоционалната въвлеченост в дейността. Дескриптори на външната мотивация са останалите 11 твърдения, чиято валидност за индивида произтича от външни за дейността фактори на социалния контекст.

2. *Методика за изследване на склонността към риск е тестът на RSR* по Х. Шуберт, собствена адаптация. Методиката се състои от 25 ситуации, съдържащи определена опасност, степен на неопределеност на изходите и възможност за избор между алтернативи. Изследваното лице определя избора си на поведение, като отразява отговора си в 5-степенна низходяща рангова скала. Оценка с бал 1 получава утвърдителният отговор (поемането на риск), а оценка с бал 5 — отказът да бъде извършено рисково действие.

Резултати и обсъждане

В резултат на анализ на разпределенията, средните стойности и модите, може да бъде извършено вторично ранжиране на изследваните мотиви. Резултатите позволяват при ранжирането те да бъдат групирани в четири равнища на базата на дистанция в честотите на разпределенията за отделните групи.